УДК 343.985(477)

І. О. БОРОЗЕННИЙ,
магістр
Харківського національного університету внутрішніх справ,

О. О. ЮХНО,
доктор юридичних наук, доцент,
начальник кафедри кримінального процесу
факультету з підготовки слідчих
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ТА АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВИХ СИСТЕМ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Досліджено можливості використання мережі Інтернет, соціальних мереж та автоматизованих інформаційно-пошукових систем для забезпечення проведення негласних (розшукових) та слідчих дій, а також пошуку та отримання інформації про осіб, що становлять оперативний інтерес.

За дослідженнями, в Україні на сьогодні механізми виявлення та розслідування злочинів у сфері новітніх інформаційних технологій потребують подальшого дослідження, а також напрацювання нових методик їх викриття та розслідування. Слід дати визначення цій категорії злочинів. На нашу думку, його можна сформулювати наступним чином: злочини у сфері інформаційних технологій – це злочини, що здійснюються особами з використанням інформаційних технологій для досягнення злочинних цілей. Сучасний світ без мережі Інтернет та інформаційних технологій уявити просто неможливо. Через Інтернет мільйони людей щодня купують продукти харчування, промислові та інші товари, квитки на культурні і розважальні заходи та на всі види транспорту, сплачують податки та штрафи, роблять регулярні комунальні платежі та сплачують відсотки по кредитах. За дослідженням, не мільйони, а мільярди людей з різною регулярністю спілкуються шляхом електронного листування. Навіть важко уявити, скільки би йшов звичайний лист, наприклад з Австралії до України. Тенденції розвитку слідчої та оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) в сучасному світі свідчать про те, що заходи, застосовувані в даному виді діяльності, дедалі більше стають науково-місткими та спираються на можливості сучасних інформаційних технологій. Тенденції розвитку ОРД у сфері використання інформаційних технологій спираються передусім на застосування спеціальних технічних засобів контролю, фіксації та оброблення інформації. Слід зазначити, що працівники органів внутрішніх справ (далі – ОВС) відстають від вимог часу й залишаються недостатньо технічно оснащеними, від чого ефективність запобігання та оперативно-розшукової діяльності є низькою. Згідно зі статистичними даними правоохоронних органів, приблизно 35–40 %

© Борозенний І. О., Юхно О. О., 2012

традиційних злочинів щорічно вчиняється з використанням комп'ютерних технологій, і в майбутньому їх частка може суттєво збільшитись. Необхідно зазначити, що після створення в МВС України автоматизованих інформаційно-пошукових, інформаційно-аналітичних та біометричних систем, інформаційно-аналітичне забезпечення працівників ОВС стало якісно кращим. Початком формування та створення зазначених систем є створення у 2001 р. Інтегрованого банку даних, що об'єднав у логічно пов'язаний інформаційний масив усі обліки МВС України, а також створення першої версії програмного забезпечення «АРМОР». На даний момент, крім автоматизованої інформаційно-пошукової системи «АРМОР», створені інші системи, які дозволяють працівникам міліції отримувати ще більше даних про осіб, які становлять оперативний інтерес, та робити це за набагато менший проміжок часу, ніж раніше. Звернімося до детального аналізу такої системи, як автоматизована інформаційно-пошукова системи «АРМОР». «АРМОР», або «автоматизоване робоче місце оперативного робітника» – це автоматизована інформаційно-пошукова система, до основних функцій якої належать облікова, спостерігаюча, довідкова, пошукова, прогностична та статистична функції. «АРМОР» забезпечує виконання завдань, які пов'язані з оперативним використанням інформації, що зберігається в інтегрованому банку даних МВС України, а також накопичення та оброблення нових даних. За умови наявності в користувача прав доступу до системи автоматизована інформаційно-пошукова система «АРМОР» доступна для всіх підрозділів і служб міліції України, що має велике значення при пошуку інформації про особу, яка становить оперативний інтерес для працівників ОВС. На сьогодні день, в рамках інтегрованого банку даних МВС України система «АРМОР» поєднала в собі більше 50-ти автоматизованих підсистем, наприклад: «Адреса», «Адмінпрактика», «Документ», «Розшук», «Розшук – Україна», «Розшук – СНД», «Запити», «Фото», «Сонда», «Юридичні особи», «Угон», «Мігрант», «Злочин», «Загублені документи» тощо. Крім того, лише автоматизований облік осіб, які потрапили в поле зору міліції, зараз нараховує більше 50-ти категорій: («БОМЖ», «раніше засуджений», «умовно засуджений», «гомосексуаліст», «власник зброї», «споживач наркотиків», «наркоман», «дезертир», «організатор злочинної групи», «учасник злочинної групи», «проститутка», «неповнолітній» тощо). В Україні на сьогодні майже половина усіх розкритих злочинів розкривається саме завдяки використанню автоматизованих інформаційних обліків. Ми вважаємо, що введення до навчальних програм вищих навчальних закладів системи МВС України предмета, присвяченого навчанню користування та вивченню можливостей сучасних автоматизованих інформаційних обліків та систем, є нагальною необхідністю для підвищення якості підготовки фахівців для ОВС України. Крім того, здебільшого погоджуючися з В. С. Гуславським, Ю. А. Задорожним та В. Г. Розмовським [1, с. 38–40], ми визначаємо основні пріоритети розвитку систем інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ таким чином: 1) удосконалення та реорганізація нормативно-правової бази, яка регламентує створення та використання інформаційних систем та підсистем; 2) створення єдиного інформаційного простору МВС України та організація динамічної взаємодії із зарубіжними інформаційними системами; 3) широке використання технологій об'єктно орієнтованого проектування та програмування при розробленні нових інформаційних підсистем та модернізація існуючих; 4) стимулювання активного формування та використання інформаційних ресурсів; 5) поєднання принципів швидкості та зручності доступу до інформаційних ресурсів, та принципів повного захисту від несанкціонованого доступу; 6) запровадження новітніх інформаційних технологій, інформаційно-технічне переоснащення підрозділів, забезпечення підрозділів ліцензійним програмним забезпеченням; 7) підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації особового складу підрозділів, для підвищення ефективності використання можливостей інформаційних систем та підсистем у службах і підрозділах МВС України.

Починаючи з 2004 р. поширення набули такі Інтернет-ресурси, як соціальні мережі. Кожен день сотні мільйонів людей спілкуються, знайомляться, обмінюються фотографіями та відеозаписами й навіть займаються комерційною діяльністю через різноманітні соціальні мережі, що нерідко залишається поза контролем податкової адміністрації та інших правоохоронних органів. Взірцем сучасних соціальних мереж у звичному для нас вигляді є соціальна мережа, розроблена у 2004 р. в США М. Цукербергом, яка має відому та впізнавану в усьому світі назву «Facebook» [2]. Сам М. Цукерберг за створення цієї соціальної мережі у 2010 р. був визнаний американським журналом «Times» людиною року і став за її використання наймолодшим мільярдером. На пострадянському просторі найвідомішими соціальними мережами є «Одноклассники» [3] та «Вконтакте» [4]. Обидві соціальні мережі, як «Одноклассники», так і «Вконтакте», на даний

момент за своїми функціональними можливостями та структурою істотно відрізняються від соціальної мережі США «Facebook». Однак якщо порівняти сучасний вигляд та структуру соціальної мережі «Вконтакте» з первинним виглядом та структурою соціальної мережі «Facebook», то великих розбіжностей ми не побачимо. Проте соціальна мережа «Facebook» була створена раніше за «Вконтакте». Головний принцип, на якому ґрунтуються та використовуються майже всі існуючі соціальні мережі, – це добровільне створення користувачами своїх профілів та добровільне заповнення цих профілів інформацією про свою особистість. Зокрема, це інформація про особу користувача: місце, дата та рік народження, місце проживання, навчальні заклади, в яких навчався чи навчається користувач, відомості про його родичів, відомості про соціальний та сімейний стан; вподобання користувача, зокрема: улюблені книги, кінофільми, пісні, цитати відомих людей тощо; контактні дані користувача: номери телефонів, адреса електронної пошти, ім'я користувача в сервісі Skype, номер сервісу ICQ, адреса персонального Інтернет-сайту; особисті графічні та аудіо матеріали: фотографії та відеозаписи, на яких є сам користувач або його родичі чи знайомі, цифрові зображення картин чи інші цифрові зображення, аудіокомпозиції, відеокліпи та відеоролики, котрі відображають, зокрема, естетичні смаки користувача. Всі ці дані користувачі соціальних мереж розміщують у своїх профілях добровільно. Важливо також те, що чим більше інформації про себе користувач розмістить у своєму профілі соціальної мережі, тим вищий буде соціальний статус його профілю. Таким чином соціальні мережі стимулюють розміщення користувачами їх особистої інформації всередині самих соціальних мереж. Велика кількість людей, які мають створені в соціальних мережах профілі, тим самим відкривають для працівників ОВС вільний шлях для отримання інформації про їхню особу. Слід зазначити, що, використовуючи фотографії користувачів, які вони розміщують у своїх профілях соціальних мереж, можна дуже швидко та суттєво розширити бази даних автоматизованих біометричних систем, якими користуються працівники МВС України. Крім того, можна навести низку ефективних способів, завдяки яким можна отримати достатньо велику кількість інформації про особу, яка цікавить правоохоронців. Для найбільш швидкого та повного пошуку необхідної інформації треба знати справжні прізвище, ім'я та по батькові особи, яка становить для працівників ОВС оперативний інтерес. В даному випадку необхідно ввести вказані дані про особу в пошукову систему, наприклад «Google» [5]. Переглядаючи отримані пошукові результати, необхідно перевіряти якомога більше результатів, та перш за все необхідно перейти на сторінки профілів даної особи в соціальних мережах, якщо такі є. Для цього зручно буде послідовно ввести в пошукову систему прізвище, ім'я, по батькові особи та назву соціальної мережі, наприклад: «Іваненко Іван Іванович facebook», після перевірки результатів – «Іваненко Іван Іванович вконтакте», і так само далі з іншими соціальними мережами. Якщо наявні лише часткові відомості про особисті дані особи, надалі доцільно буде застосувати ще два способи пошуку. Зокрема:

1. Необхідно ввести в пошукову систему спочатку всю відому інформацію про особу та назву соціальної мережі. Наприклад: «Гадюченко Григір Григорович 11.11.1981 +380661235456 Харків Gadyuka@mail.ru Facebook». Якщо це не принесло бажаних результатів, то далі доцільно буде ввести по черзі частину інформації про особу та назву соціальної мережі. Це пов'язано з тим, що особа, яка цікавить правоохоронців, може створювати в соціальних мережах профілі з іншими прізвищами та частково або повністю зміненими особистими даними. Наприклад працівникам ОВС відомі дата народження та номер телефону особи, про яку необхідно отримати певну інформацію; отже, для цього доцільно використати відомі дані, для чого необхідно ввести в пошуковій системі: «11.11.1981 +380661235456 одноклассники», потім «11.11.1981 одноклассники», потім «+380661235456 одноклассники», потім «11.11.1981 +380661235456 вконтакте», потім «11.11.1981 вконтакте» і так далі.

2. Пошук може вестись усередині самих соціальних мереж, для чого необхідно створити власний профіль. Такий метод дуже ефективний, оскільки в кожній соціальній мережі є надзвичайно функціональна система пошуку з багатьма фільтрами. Фільтри в соціальних мережах – це пошук інформації за відповідними умовами, наприклад: за віком, за місцем народження, за вподобаннями, за назвою навчального закладу тощо. У системах пошуку всередині соціальних мереж можна шукати особу тільки за прізвищем, за віком, чи за датою народження, чи за місцем народження, чи за ставленням, наприклад, до вживання спиртних напоїв. Список фільтрів пошуку, які можна використати при пошуку певної особи, дуже великий. Дуже корисним для правоохоронців може бути спосіб перевірки діяльності особи в мережі Інтернет, коли відомі справжні та заповнені відповідною інформацією профілі даної особи в соціальних

мережах. Наприклад, достатньо використовувати адрес електронної пошти, номер ICQ, ім'я в сервісі Skype і телефонний номер особи, яка цікавить правоохоронців, а також додаючи послідовно ключові слова при пошуку. Це пов'язано із тим, що левова частка користувачів Інтернету використовує різноманітні вузьконаправлені Інтернет-ресурси для спілкування, під час якого вони спілкуються під вигаданими прізвищами, наприклад: Magistro, Billy, Crazy. Можна навести такий приклад пошукового запиту, коли завданням є пошук особи по форумах, Інтернет-магазинах та для вивчення її листування та кола осіб, з якими дана особа спілкується. При цьому правоохоронцям відомі такі дані про особу: адреса електронної пошти – Savage@yandex.ru, номер ICQ – 776558339, ім'я в сервісі Skype – Savage, телефонний номер – +380973455820. Тоді доцільним буде використання таких пошукових запитів: «Savage@yandex.ru 776558339 Savage +380973455820 форум», далі «Savage@yandex.ru 776558339 Savage +380973455820 інтернет магазин», далі «Savage@yandex.ru 776558339 Savage +380973455820 купити», далі «Savage@yandex.ru 776558339 Savage +380973455820 продати», а ще далі – інші слова чи речення, які часто використовує при спілкуванні особа, або словосполучення, що цікавлять правоохоронців. Треба зазначити, що іноді, володіючи лише номером ICQ особи, яка становить оперативний інтерес, чи її ім'ям у сервісі Skype, вводячи ці дані в пошукові сервіси і переходячи за всіма посиланням, які виведе пошуковий сервіс, можна знайти досить багато інформації про особу, а також визначити назви додаткових поштових скриньок цієї особи, а вже зібрану інформацію використати для ще більш широкого пошуку в мережі Інтернет даних про особу, що становить оперативний інтерес. Можна зробити висновок, що для пошуку інформації про осіб, які становлять оперативний інтерес для працівників правоохоронних органів, правоохоронці мають можливість розширити пошук необхідної інформації, використовуючи можливості мережі Інтернет. Зокрема, працівники структурних підрозділів Інтерполу починаючи ще з кінця 80-х років XX століття у своїй оперативно-розшуковій діяльності широко використовують можливості інформаційних технологій та мережі Інтернет. Ми вважаємо, що такий іноземний досвід слід застосовувати і правоохоронним органам нашої країни. Утім, порушені питання не є остаточно вирішеними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Список використаної літератури

1. Гуславский В. С. Информационно-аналитическое обеспечение раскрытия и расследования преступления / В. С. Гуславский, Ю. А. Задорожный, В. Г. Розовский : монография. – Луганск : Елтон-2, 2008. – 133 с.

2. Facebook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.facebook.com.

3. Одноклассники [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.odnoklassniki.ru.

4. Вконтакте [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vk.com.

5. Google [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.google.com.ua.

6. Тітутін К. В. Стан протидії організованій злочинності в сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій в Україні / К. В. Тітутін // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 2. – С. 109–110.

7. Сировой О. В. Організаційно-правові засади управління інформаційними ресурсами органів внутрішніх справ : автореф. … дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сировой Олексій Валерійович. – Х., 2006. – 20 с.

Надійшла до редколегії 20.10.2012

БОРОЗЕННЫЙ И. А., ЮХНО А. А. ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СЕТИ ИНТЕРНЕТ И АВТОМАТИЗИРОВАННЫХ ИНФОРМАЦИОННО-ПОИСКОВЫХ СИСТЕМ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОВЕДЕНИЯ НЕГЛАСНЫХ (РОЗЫСКНЫХ) СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ

Исследованы возможности использования сети Интернет, социальных сетей и автоматизированных информационно-поисковых систем для обеспечения проведения негласных (розыскных) и следственных действий, а также поиска и получения информации о лицах, представляющих оперативный интерес.

BOROZENNYI I., YUHNO O. FEATURES OF USE OF THE INTERNET NETWORK AND THE AUTOMATED INFORMATION RETRIEVAL SYSTEMS FOR MAINTENANCE OF CARRYING OUT OF PRIVATE (SEARCH) INVESTIGATORY ACTIONS

Possibilities of use of the Internet network, social networks and the automated information retrieval systems for maintenance of carrying out of private (search) and investigatory actions, and also search and reception of the information on the persons representing the operative interest are researched.